

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ

Публикацијата е изработена од Фајнанс тинк – Институт за економски истражувања и политики, во рамките на проектот на UN Women „Промовирање на родово-одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиски поддржан од Швајцарската агенција за развој и соработка и Шведската агенција за меѓународна соработка и развој - Сида.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации.

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ

Авторки:

Благица Петрески

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Деспина Туманоска

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Мај, 2021

СОДРЖИНА

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ	6
1.1. Локација, големина и население	6
1.2. Пазар на труд	7
1.3. Образование	8
1.4. Социјална заштита и заштита на деца	9
1.5. Здравство	11
2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ	12
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ ПРЕД КОВИД-19	13
3.1. Структура на приходи	13
3.2. Структура на расходи	13
3.3. Преглед на годишните програми на Општина Свети Николе од родова перспектива	14
3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Свети Николе, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	14
3.3.2 Активности од годишни програми на Општина Свети Николе, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост	20
4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО	23
4.1 Движење на КОВИД-19	23
4.2 Здравствена заштита на локално ниво	23
4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот	24
5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ ПО КОВИД-19	25
5.1. Ребаланс на општинскиот буџет	25
5.2. Влијание на ребалансот врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост	27
6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	30

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

ТАБЕЛА 1.1: Процена на население во општина Свети Николе, во 2019 година, по возраст	6
ТАБЕЛА 1.2: Активни баратели на работа, по пол	7
ТАБЕЛА 1.3: Активни претпријатија, по големина	7
ТАБЕЛА 1.4: Активни претпријатија, по сектор	7
ТАБЕЛА 1.5: Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија	8
ТАБЕЛА 1.6: Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол	9
ТАБЕЛА 1.7: Вработени лица во детски градинки, по пол	9
ТАБЕЛА 1.8: Број на корисници на одделни парични права од социјална заштита, 2018 година	10
ТАБЕЛА 1.9: Карактеристики на здравствен регион Свети Николе	11
ТАБЕЛА 1.10: Вработени во јавни здравствени установи, по пол	11
ТАБЕЛА 3.1: Активности за еднакви можности	15
ТАБЕЛА 3.2: Активности директно насочени кон унапредување на родова еднаквост	15
ТАБЕЛА 3.3: Активности од програмата за уредување градежно земјиште, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
ТАБЕЛА 3.4: Активности од програмата за локален економски развој, индиректно насочени кон жени	17
ТАБЕЛА 3.5: Активности од програмата за социјална заштита, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	18
ТАБЕЛА 3.6: Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 4.1: Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19	23
ТАБЕЛА 4.2: Мерки за спречување ширење на вирусот, преземени од Општина Свети Николе	24
ТАБЕЛА 5.1: Промени во буџетот на програмите со родова перспектива настанати со ребалансот за 2020 година; во илјади денари	29

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ

ГРАФИКОН 3.1: Структура на буџетски приходи	13
ГРАФИКОН 3.2: Структура на буџетски расходи	14
ГРАФИКОН 3.3: Структура на програмите на Општина Свети Николе од аспект на соодветност за унапредување на родовата еднаквост	20
ГРАФИКОН 3.4: . Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите	21
ГРАФИКОН 3.5: Издвоени средства за активности соодветни за родовата еднаквост, според програма и категоризација	22
ГРАФИКОН 5.1: Ребаланс на буџетот на Општина Свети Николе, преглед на промената на приходи и на расходи	26
ГРАФИКОН 5.2: Промена на програмите на Општина Свети Николе со ребалансот на буџетот	26

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ

1.1. Локација, големина и население

Општина Свети Николе се наоѓа во централно-источниот дел на Република Северна Македонија, во котлината Овче Поле, и е дел од Вардарскиот регион на земјата. Свети Николе е една од најголемите општини во земјата и, покрај градот Свети Николе, опфаќа уште 32 рурални населени места. Како средишен дел на Овче Поле, општината граничи со повеќе општини: Пробиштип, Кратово, Куманово, Велес, Лозово, Штип и други.

Според последниот официјален попис од 2002 година, вкупниот број на население во општина Свети Николе изнесува 18.497 жители, од кои 51,7 процент се мажи и 48,3 проценти се жени, од кои 97 проценти се Македонци, 1,3 процент се Власи, а другите етнички групи се застапени со помалку од еден процент. Речиси 75 проценти од населението во општината живее во градот Свети Николе, а другите живеат во руралните населени места, меѓу кои најнаселени се Ерџелија (5,5 проценти) и Амзабегово (2,9 проценти). Во три од руралните населени места не е евидентиран ниту еден жител, а во 16 живеат помалку од 50 жители.

Според процената на Државниот завод за статистика¹, во 2019 година населението во Општина Свети Николе брои 17.396 лица, од кои 8.990 се мажи и 8.406 се жени. Анализата на населението во однос на возраста покажува дека речиси 70 проценти од жителите на општината се работоспособно население на возраст меѓу 15 и 64 години. Сепак, оваа бројка само индицира на вкупното работоспособно население во општината, со оглед на тоа што еден дел од нив се неактивни и не ја нудат својата работна сила на (локалниот) пазарот на труд. Дополнително, табела 1.1 покажува дека во општината живеат 1054 деца во предучилишна возраст, а 2994 лица се во пензионерски години, со повеќе од 64 години старост, со што коефициентот на старосна зависност изнесува 44,7 проценти и е понизок од коефициентот во Вардарскиот регион од 46,1 проценти (Државен завод за статистика на РСМ, 2020 година). Притоа, 55 проценти од населението постаро од 64 години се жени, а 45 проценти се мажи. Во другите возрастни групи не се забележуваат значителни родови разлики.

ТАБЕЛА 1.1

Процена на население во општина Свети Николе, во 2019 година, по возраст

	до 6	7 - 14	15 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 64	65+
Вкупно	1054	1314	2986	2649	2328	2668	1348	2994
Мажи	552	714	1563	1423	1259	1414	711	1354
Жени	502	600	1423	1226	1124	1254	637	1640

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

¹Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. Население во Република Македонија на 31.12. по специфични групи возраст, по пол, по општини, според промените во територијалната поделба во 2019 год., по години

1.2. Пазар на труд

Општина Свети Николе се наоѓа во Вардарскиот регион во земјава, кој се карактеризира со стапка на невработеност од 10,8 проценти и е многу под националната стапка на невработеност од 17,3 проценти во 2019 година. Вардарскиот регион, според висината на стапката на вработеност, која изнесува 55,2 проценти, е трет по ред (по Југозападниот регион и по Пелагонискиот регион) во земјата. Инаку, стапката на вработеност е значително повисока од просекот од 47,3 проценти, додека стапката на активност е 61,8 процент. Но, ако се анализираат податоците за стапката на невработеност во Вардарскиот регион, заклучокот е дека жените се во понеповолна положба во однос на мажите, со оглед на тоа што нивната стапка на невработеност (12 проценти) е повисока од таа кај мажите (9,9 проценти), а и двете стапки се под националниот просек од 17,3 проценти (Државен завод за статистика, 2020 година)².

Во Центарот за вработување во Свети Николе се регистрирани 1083 активни баратели на работа, што е девет проценти од вкупната работна сила во општината. Од нив, речиси 60 проценти се мажи (табела 1.2).

ТАБЕЛА 1.2

Активни баратели на работа, по пол

	Пол	Број на баратели
Активни баратели на работа	Вкупно	1083
	Жени	447
	мажи	636

Извор: Општина Свети Николе

Во однос на деловните субјекти што работат на територија на општина Свети Николе, во 2019 година има 773 активни субјекти, од кои најголем број или 79 проценти се микропретпријатија што вработуваат до 10 лица (табела 1.3).

ТАБЕЛА 1.3

Активни претпријатија, по големина

Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
773	611	155	7	-

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

ТАБЕЛА 1.4

Активни претпријатија, по сектор

Сектор	Број на активни субјекти
ВКУПНО	773
Земјоделство, шумарство и рибарство	297
Рударство	2
Преработувачка индустрија	70
Снабдување со електрична енергија	1
Снабдување со вода	2
Градежништво	34
Трговија на големо и на мало	162
Транспорт и складирање	38
Објекти за сместување и за храна	26
Информации и комуникации	4
Финансиски дејности и осигурување	-
Дејности во врска со недвижен имот	1
Стручни, научни и технички дејности	49
Административни и помошни услужни дејности	8
Јавна управа и одбрана	3
Образование	13
Здравствена и социјална заштита	21
Уметност, забава и рекреација	9
Други услужни дејности	33

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Овче Поле е познат земјоделско-сточарски регион поради квалитетот на почвата, бројот на сончеви денови и поради системите за наводнување. Токму затоа, земјоделството е една од најразвиените стопански дејности во општина Свети Николе. Според Finance Think (2020)³ земјоделските работници се силно погодени од пандемијата. Тие се најпогодени според бројот на изгубени работни места. Повеќе од 21 илјада земјоделски работници го изгубиле своето работно место поради пандемијата, а, за споредба, бројот на изгубени работни места во преработувачката

³Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (2020) Регионите во Република Северна Македонија 2020 година

индустрија е малку повеќе од илјада. Најмногу изгубени работни места има меѓу работниците за сопствена сметка и кај неплатените семејни работници, кои најчесто се жени. Но, овие работници беа најмалку заштитени со владините мерки, со оглед на тоа што 59,5 проценти се неформално вработени и / или работат во нерегистриран бизнис.

Дополнително, локалната економија ја движат и други компании, а најзначајни се тие од прехранбената индустрија, трговско-услугната дејност и текстилната индустрија во која во моментот работат седум компании каде што најчесто се вработуваат жени.

Според ИЛО / ЕБРД (2020)⁴ најпогодени сектори од кризата предизвикана од ковид-19 се угостителство, трговија, транспорт и складирање, градежништво и лични услуги. Во општина Свети Николе, 260 активни деловни субјекти работат во овие сектори, што укажува на тоа дека една третина од локалните компании се силно погодени од кризата и, веројатно, се соочуваат со намалена економска активност, што би можела да се одрази и во буџетот на Општината, во делот на приходи што Општината очекува да ги собере по основа на разни неданочни и комунални давачки.

1.3. Образование

Образованието во општина Свети Николе се изведува во 10 редовни основни училишта, едно специјално основно училиште и во едно средно училиште каде што се изучуваат гимназиска струка или стручно образование. Стручното образование опфаќа три струки: земјоделско-ветеринарна струка, машинска струка и хемиско-технолошка струка. Поради местоположбата на основните училишта, како и поради потребата од поголема достапност до образование на децата со посебни развојни и образовни потреби, за 90 ученици/чки (88 во редовните основни училишта и двајца ученици/чки во специјалното основно училиште) се обезбедува организиран превоз од и до нивниот дом.

Во учебната 2019 / 2020 година, во основните училишта во Свети Николе се запишани 1291 ученик, 52 проценти девојчиња и 48 проценти момчиња. Во средното училиште, пак, во учебната 2019 / 2020 година се запишани вкупно 2836 ученици/чки, од кои 46 проценти се женски, а 54 проценти се машки ученици. Од вкупниот број ученици/чки во основно образование, 43 проценти или 555 деца се ученици/чки во првите четири одделенија, до 10-годишна возраст (табела 1.5). Тоа укажува дека исто толкав број вработени родители добија право на ослободување од работа и од работни обврски во периодот 10 март – 8 јули 2020 година, со одлуката на Владата донесена на 10 март 2020 година во насока на спречување на ширењето на КОВИД-19.

ТАБЕЛА 1.5

Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Вкупно	135	137	133	150	157	138	165	127	149
Ученички	62	57	60	63	74	76	72	60	71
Ученици	73	80	73	87	83	62	93	67	78

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁴ILO/EBRD (2020) COVID-19 and the world of work: Rapid assessment of the employment impacts and policy responses in North Macedonia. International Labour Organization 2020

Истата учебна година во основно образование во Свети Николе се вработени 163 наставници/чки, од кои речиси сите, или 160 се наставници/чки во редовните основни училишта, а само три работат во специјалните основни училишта. Без разлика на видот на училиште, редовно или специјално, родовата анализа на вработените наставници/чки во табела 1.6 покажува доминантност на вработени наставнички, наспроти наставници. Од вкупниот број наставници/чки во редовното основно образование, 130 или 79 проценти се жени, а 33 од наставниците се мажи. Притоа, сите тројца наставници во специјалните основни училишта се од женски пол. Во средните училишта во Свети Николе се вработени вкупно 54 лица, со еднакво учество на двата пола. Од сите наставници/чки во средните училишта, 14 (шест мажи и осум жени) работат со скратено работно време, поточно со пократко од цело работно време.

ТАБЕЛА 1.6

Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол

Вид училиште	Пол	Број на наставници/чки
Редовни основни училишта	жени	130
	мажи	33
Специјални основни училишта	жени	3
	мажи	0
Средни училишта	жени	27
	мажи	27

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Родовата анализа на наставниците/чките во училиштата во општина Свети Николе покажува дека основниот образовен систем во оваа општина го водат жени, кои директно се засегнати со одлуката на Владата за затворање на училиштата донесена на 10 март 2020 година, како една од мерките за спречување на ширењето на КОВИД-19.

ТАБЕЛА 1.7

Вработени лица во детски градинки, по пол

	Директори/ки и стручни соработници/чки	Негуватели/ки	Воспитувачи/ки	Административни и технички работници/чки	Готвачи/ки
Вкупно	4	43	13	18	9
Жени	4	43	13	13	8
Мажи	0	0	0	5	1

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

1.4. Социјална заштита и заштита на деца

Социјалната заштита и заштита на децата во општина Свети Николе се нуди преку следнава мрежа установи и институции:

- Детска градинка за згрижување деца во предучилишна возраст, до шест години;
- Меѓуопштински центар за социјална работа
- Дневен центар за лица со посебни потреби
- Центар за привремено згрижување жртви на семејно насилство

Според податоци добиени од Општината, во општина Свети Николе има една јавна општинска установа детска градинка „Рахилка Гонева“ за згрижување деца во предучилишна возраст. Дејноста во установата се врши во четири организациски единици од кои три функционираат на територија на општина Свети Николе и една во општина Лозово, со капацитет за згрижување 417 деца. Во учебната 2019 / 2020 година во сите објекти на детската градинка се згрижени 447 деца што е за 30 деца повеќе од капацитетот на установата. Дополнително, 35 деца не биле згрижени во градинка поради недостиг од слободни места.

Во установата има вкупно 67 вработени, од кои 57 се жени. Само вработените како административни и технички работници и готвачи се еднакво распределени по полоа структура (табела 1.7).

Центарот за социјална работа (ЦСР) – Свети Николе е меѓуопштински центар со надлежност за општините Свети Николе и Лозово каде што жителите може да добијат социјални услуги за информирање и за упатување, стручна помош и поддршка и советување и парични права од социјална заштита. Бројот на корисници/чки на парични права од социјална заштита е прикажан во табела 1.8.

ТАБЕЛА 1.8

Број на корисници на одделни парични права од социјална заштита, 2018 година

Вид помош	Број на корисници
Гарантирана минимална помош	89
Надомест за помош и за нега од друго лице	449
Еднократна парична помош	74
Детски додаток	11
Додаток за образование	5
Еднократна парична помош за новороденче	58
Посебен додаток	52
Родителски додаток за (трето) дете	140
Паричен додаток за греење	155

Извор: Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа Свети Николе

Во општина Свети Николе има дневен центар за лица со посебни потреби, кој го посетуваат 12 лица, на возраст 14 – 57 години. Дневниот центар располага со сопствен превоз, бесплатен за корисниците на услугите на центарот, што гравитира само низ градот а не и во руралните населени места, поради тоа, лицата што живеат таму не можат да го посетуваат овој центар. Во 2019 година во центарот се вработени само две лица, социјален работник и дефектолог, а повремено се ангажираат и волонтери⁵. Недостигот од вработени лица од другите занимања, педагог,

психолог, медицинска сестра и слично, го отвора прашањето за квалитетот на услугите што се нудат во овој центар. Центарот го посетуваат само лица од градот, а во руралните населени места има пет-шест лица што сакаат да го посетуваат центарот, но не можат, прво поради ограничениот број вработени, кои не можат да опслужат дополнителен број корисници, и, второ бидејќи организирианиот превоз не оди до руралните средини. Од центарот посочуваат дека се зголемува потребата за третман на мали деца со попреченост што може да се дава во центарот само доколку се вработи дополнителен кадар, пред сè дефектолог и логопед, и доколку се обезбеди дополнителна просторија.⁶

Во Свети Николе има еден центар во кој се нудат услуги за привремен престој на жртви на семејно насилство. Центарот се наоѓа во објект во сопственост на Општина Св. Николе, кој е даден на плодоуживање. Во општината постои координативно тело за превенција и за заштита од семејно насилство, предводено од организација на жени, која воедно нуди и бесплатна правна помош и едукација на жртвите.

Општина Свети Николе во рамки на проектот за општинско корисна работа има ангажирано образовни асистенти во основно училиште во градот. Минатата година биле ангажирани двајца лични асистенти што им асистирале на две лица со церебрална парализа, а во годишната програма за социјална заштита за 2020 година се издвоени 205 илјади денари за ангажирање лица во рамки на проектот за општинска корисна работа, како асистенти во две основни училишта или како кадар во детската градинка и во споменатиот дневен центар. Дополнително, Општината дава еднократна парична помош на одредени категории лица (социјално загроени, стари исцрпени, самохрани родители и сл.) за што во годишната програма за социјална заштита на Општината се алоцирани 1,3 милион денари.

⁵Податоци добиени од Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа – Свети Николе

⁶Информации добиени од дневен центар за лица со посебни потреби во Свети Николе

1.5. Здравство

Здравствениот регион Свети Николе е еден од 30 здравствени региони во Република Северна Македонија и опфаќа 44 населени места. Карактеристиките на овој здравствен регион се прикажани во табела 1.9.

ТАБЕЛА 1.9

Карактеристики на здравствен регион Свети Николе

Површина во км ²	Број на населени места	Број на жители	Жители на км ²
651	44	20093	31,9

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

Во здравствен регион Свети Николе има 31 лекар, од кои 13 се специјалисти, а 18 се лекари по општа медицина. Во овој регион има само еден лекар специјалист и еден здравствен работник што работат во дејноста за здравствена заштита на жени (Институт за јавно здравје, 2019 година)⁷.

Здравствената заштита во општина Свети Николе се нуди од следниве јавни установи: ЈЗУ Здравствен дом „Ѓорѓи Гаврилски“ – Свети Николе и Центар за јавно здравје. И во двете институции, најголем дел од вработените се жени (табела 1.10).

ТАБЕЛА 1.10

Вработени во јавни здравствени установи, по пол

Установа	Пол	Број на вработени
Центар за јавно здравје	Вкупно	5
	Жени	4
	мажи	1
Здравствен дом	Вкупно	81
	Жени	56
	мажи	25

Извор: Општина Свети Николе

Во Свети Николе нема болнички установи, па жителите што имаат потреба од болничко лекување се упатуваат во околните градови, најчесто во ЈЗУ Општа болница – Штип. Пациентите заразени со КОВИД-19 од Свети Николе се упатуваат на лекување и во велешката болница.

Извор: Bill Oxford/Unsplash

⁷Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија (2019)
Здравствена карта на Република Северна Македонија 2018 година

2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Целта на оваа анализа е брза процена на влијанието на пандемијата на КОВИД-19 врз локални програми и активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Анализата користи пристап до документациона анализа на локалниот буџет за 2020 година и сите направени ребаланси, како и анализа на сите постојни локални програми со цел идентификација на родово специфични активности. Притоа, документационата анализа е спроведена низ следниве чекори:

1. Буџетска анализа на структурата на приходите и на расходите на општината (според намена на ниво на ставка) со цел утврдување на финансискиот потенцијал.
2. Анализа на сите локални програми за 2020 година, со цел утврдување активности што се насочени кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Притоа, активностите директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост се категоризирани со 2; 1 доколку се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост; и 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината. Притоа, директно насочените активности имаат примарна цел да ја унапредат родовата еднаквост во општината, додека индиректните не целат примарно кон унапредување на родовата еднаквост, но нивното спроведување може да придонесе кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.
3. Буџетска анализа на активностите што во точка 2 се категоризирани со 1 и со 2, со цел утврдување на учеството на алоцираните средства за нивно спроведување во вкупната програма и буџетот на Општината.
4. Споредбена анализа на иницијалниот буџет и на неговите ребаланси, со цел утврдување на ефектите од КОВИД-19 врз финансискиот потенцијал на општината и врз активностите насочени кон унапредување на родовата еднаквост.

Во рамки на документационата анализа се користени податоци од буџетот на Општина Свети Николе за 2020 година, ребалансите на буџетот за 2020 година и локалните годишни програми за 2020 година што се јавно достапни. Како извор на податоци се користени веб-страницата на Општината, службените весници, податоци добиени од локалните институции и од секторот за изработка на буџет при Општина Свети Николе.

Со цел збогатување на анализата со квалитативни наоди, на 2 декември 2020 година е спроведено интервју со координаторот за еднакви можности на Општина Свети Николе, во согласност со претходно утврден полуструктуриран водич за интервју. Целта на интервјуто е добивање квалитативни наоди за учеството на координаторот и на комисијата за еднакви можности во процесот на подготовка и на разгледување на локалните годишни програми заради вклучување на принципот на еднакви можности и за да се утврди дали и во која мера КОВИД-19 изврши влијание врз програмата за еднакви можности на мажите и на жените и врз други програми во кои е вметната родовата перспектива.

За да добиеме увид во потребите на локалните жени и мажи за активности што се во надлежност на локалната власт (социјална заштита, уредување градежно земјиште, образование, паркови и зеленило и слично) со цел подобрување на квалитетот во заедницата и унапредување на родовата еднаквост, како и влијанието на пандемијата врз животот во локалната заедница, спроведена е фокусна група со жители на општина Свети Николе, чиешто регрутирање следеше структуриран тек. Имено, за учесници беа избрани жители на општината што имаат искуство во користење некоја активност од Општината (на пример, еднакратна финансиска помош) или имаат потреба од активност што може да ја понуди Општината со цел унапредување на родовата еднаквост и на квалитетот на живот.

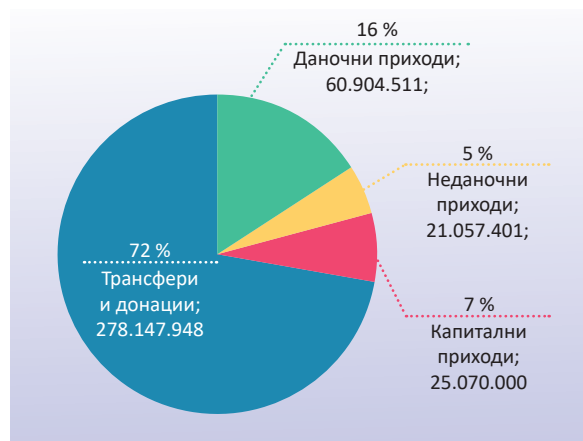
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ ПРЕД КОВИД-19

3.1. Структура на приходи

Анализата на буџетот на Општина Свети Николе, планиран за 2020 година, ја почнуваме со преглед на структурата на приходи, прикажана на графикон 2.1. Тоа што се гледа јасно е дека Општината **е зависна од финансирање од централниот буџет, со оглед на тоа што дури 72 процента** од приходите на Општината се по основа на трансфери и на донации што, главно, се користат за извршување на пренесените надлежности во образованието, културата и во детските градинки. Следен извор на финансирање според големината се **даночните приходи, со учество од 16 проценти** од вкупните приходи. Во оваа категорија, најголем дел (68 проценти) отпаѓа на приходи за даноци на специфични услуги, во кои спаѓаат различни комунални такси (за привремен престој, за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија, за користење улици со различни возила, што се плаќа при регистрација на возилата, за користење и одржување јавно осветлување, за истакнување реклами и информации, за паркирање, надомест од комунална дејност и други). Другите даноци во надлежност на општината учествуваат со 32 процента, од кои најголеми се даноците на имот (18 проценти), такси за користење или дозволи за вршење дејност (11 проценти) и данок од доход, добивка и капитални добивки (три проценти). **Капиталните приходи учествуваат со седум проценти** во вкупните приходи и, главно, доаѓаат од продажба на општинско земјиште. **Неданочните приходи учествуваат со пет проценти** во вкупните приходи и се однесуваат на глоба, судски и административни такси, такси и надомест и други владини услуги, или таканаречени парафискални давачки за компаниите и за жителите на општината. Ваквата структура упатува на тоа дека општината има ограничен потенцијал за финансирање од сопствени извори.

ГРАФИКОН 3.1.

Структура на буџетски приходи

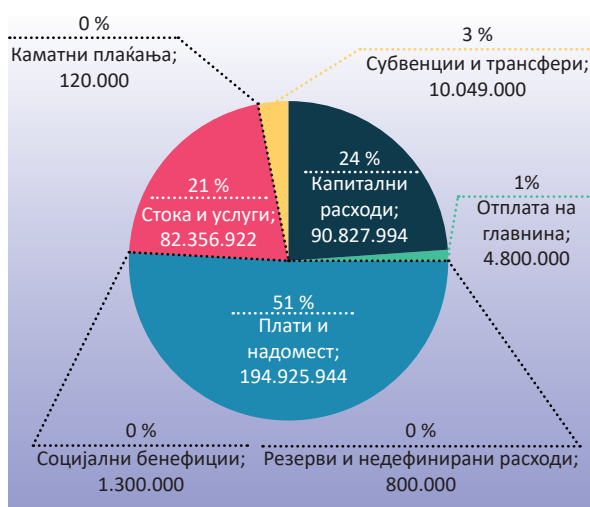
Извор: Буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 45. седница, одржана на 27.12.2019 година; пресметка на авторите

3.2. Структура на расходи

Структурата на буџетските расходи на Општина Свети Николе е претставена на графикон 2.2 и упатува на податокот дека една половина од расходите се наменети за плати и за надомест, во кои спаѓаат платите и придонесите на администрацијата на Општината и на лицата вработени во противпожарна заштита, основно и средно образование, детски градинки и култура. Следна категорија по големина се **капиталните расходи**, со учество од 24 проценти, од кои најголем дел (93 проценти) се наменети за градежни активности. Со сличен износ се и расходите за стока и за **услуги** (21 проценти) што опфаќаат различни трошоци за договорни услуги, комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, материјали и ситен инвентар, патни и дневни расходи, поправки и тековно одржување и привремени вработувања. Со помалку од три проценти во вкупните расходи учествуваат **социјалните бенефиции, различни субвенции и трансфери и отплата на долгови и на камата.**

Структурата на расходите на Општината упатува на разумен распоред. Земајќи предвид дека се работи за релативно мала општина, учество на капиталните расходи од 24 проценти во вкупните планирани расходи е значаен износ, што укажува на потенцијал за инвестиции што може да поттикнат развој на општината, но, исто така, да го подобрат квалитетот на живот. Ова е особено значајно за родовата еднаквост затоа што вкупната инфраструктура и инвестициите во институции како што се градинки и домови за стари лица може значајно да придонесе за подобрување на родовата еднаквост во општината. Придобивките од овие инвестиции се, главно, насочени кон унапредување на положбата на жените, преку создавање околина што создава можности и поголем пристап до јавни услуги со што директно се влијае врз намалување на товарот на неплатена работа во домот, грижа за деца и за стари лица и индиректно се зголемува можноста жените да се активираат на пазарот на труд.

ГРАФИКОН 3.2
Структура на буџетски расходи

Извор: Буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 45. седница, одржана на 27.12.2019 година; пресметка на авторите

3.3. Преглед на годишните програми на Општина Свети Николе од родова перспектива

3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Свети Николе, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Со цел обезбедување еднакви можности на жените и на мажите, жители на општина Свети Николе, а во согласност со Законот за еднакви можности на жените и мажите⁸, членот 14, Општината е должна во рамки на своите годишни програми, планови и стратегии да го вклучи принципот за родова еднаквост и да ги промовира и унапреди еднаквите можности меѓу жените и мажите. За таа цел, во 2006 година е формирана комисија за еднакви можности, чијашто обврска е контрола и спроведување на Законот на општинско ниво. Нејзиниот состав, надлежности, обврски и задачи се утврдени во Статутот на Општина Свети Николе.

Во моментот, комисијата за еднакви можности (КЕМ) на Општина Свети Николе има пет члена, од кои три жени и двајца мажи, членови на општинскиот совет. Од редот на државните службеници, општините се должни да изберат координатор и заменик координатор за еднакви можности на жените и на мажите. Општините и КЕМ немаат законска обврска за подготовка на програми или стратегии за еднакви можности на жените и на мажите, но многу општини, меѓу кои и Општина Свети Николе подготвуваат вакви програми, најчесто на годишно ниво. Па така, за 2020 година Општина Свети Николе, во соработка со две локални женски организации, Граѓанска иницијатива на жени и Организација на жени, за првпат подготви програма за еднакви можности на жените и на мажите во која се алоцирани 100 илјади денари за спроведување активности во насока на унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, прикажани во табела 3.1. Но, во 2020 година се реализирани само активностите за организирање кампања за рак на дојка преку подготовка и делење информативни летоци за заштита од рак на дојка и учество на претставници на КЕМ на состанок во Собрание. Другите активности, поради пандемијата, не се реализирани.

⁸Службен весник на Република Северна Македонија 6/12. Закон за еднакви можности на мажите и жените

ТАБЕЛА 3.1

Активности за еднакви можности

Активност	Буџет
Организирање консултации со жени и подготовка на локален акциски план за еднакви можности	30.000
Организирање состаноци со комисијата за еднакви можности во Собрание и други организации	5.000
Спроведување обука за родово базирано насилство со ученици/чки	15.000
Организирање настани за промоција на женски права	15.000
Организирање кампања за рак на дојка	20.000
Формирање тело за борба против семејно насилство	15.000

Извор: Програма за еднакви можности на Општина Свети Николе за 2020 година

Освен во подготовка на програмата за еднакви можности, КЕМ е вклучена и во разгледување на другите годишни програми под надлежност на општината⁹ утврдени со Законот за локална самоуправа¹⁰, членот 22.

„.....прво ги разгледуваме на комисија за еднакви можности, па потоа одат до матичните комисии, на пример финансии, буџет, јавни дејности, комунални работи....Не учествуваме во подготовка на другите програми. Само лани успеавме да издејствуваме во локалната стратегија за млади и спорт да се вклучат и женски спортски клубови“ – координаторка за еднакви можности.

Според овој закон, Општината е задолжена да изработува годишни програми за следниве надлежности: локален економски развој, образование, социјална заштита, спорт, млади,

култура, локални патишта и улици, информатичка технологија, градежно земјиште, противпожарна заштита, меѓународна соработка и соработка со НВО. Притоа, родовата перспектива треба да се вгради во сите годишни програми, со цел обезбедување еднакви можности и унапредување на животот на жените и на мажите во локалната заедница. Сепак, анализата на годишните програми на Општина Свети Николе покажува дека многу мал дел од предвидените активности и издвоените средства се родово специфични. Освен активностите предвидени во програмата за еднакви можности, само уште три други активности се директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост: 1) Поддршка на Граѓанска иницијатива на жени (ГИЖ) – Свети Николе; 2) Поддршка на Организација на жени – Свети Николе; и 2) Поддршка на женски ракометен клуб Овче Поле – Славјански универзитет. Според табела 2.2, две од трите активности се дел од годишната програма за соработка со НВО, која вреди 720 илјади денари, а една активност директно насочена кон унапредување на родовата еднаквост е од годишната програма за спорт и за млади, чијашто вкупна вредност изнесува повеќе од 4,3 милиони денари. Овие наоди се сосема очекувани имајќи предвид дека двете женски организации се вклучени во подготовката на програмата за еднакви можности на Општината, а КЕМ учествувала во подготовка на локалната програма за млади и спорт. Но, за активностите насочени кон поголема родова еднаквост се издвоени помалку од 30 проценти од програмата за соработка со НВО и помалку од пет проценти од програмата за спорт и млади.

ТАБЕЛА 3.2

Активности директно насочени кон унапредување на родова еднаквост

Програма	Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Соработка со НВО	Поддршка на ГИЖ Свети Николе	60.000	8,3 %
Соработка со НВО	Поддршка на ОЖ Свети Николе	150.000	20,8 %
Спорт и млади	Поддршка на ЖРК Овче Поле	200.000	4,6 %

Извор: Годишни програми на Општина Свети Николе за 2020 година

⁹Информација добиена од интервју со координаторка за еднакви можности, спроведено на 2 декември 2020 година

¹⁰Службен весник на Република Северна Македонија 5 / 02. Закон за локална самоуправа

3.3.2 Активности од годишни програми на Општина Свети Николе, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Освен активности директно насочени кон засилување на родовата еднаквост, во годишните програми може да се утврдат и активности што може индиректно да придонесат за зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите, односно активности што не се исклучително родово специфични, но нивното спроведување може да го подобри животот на жените и на мажите во општината. Анализата на сите годишни програми за 2020 година покажа дека само во годишната програма за уредување градежно земјиште е наведено дека е родово одговорна и дека при нејзина подготовка е вклучен принципот на родова еднаквост и е водено сметка за потребите и навиките на мажите и на жените во локалната заедница. Притоа, во програмата е предвидено изградба на тротоари каде што ќе може да се движат детски колички и лица со посебни потреби, мрежа за осветлување што ќе го направи побезбедно движењето на жените низ локалната заедница, изградба и реконструкција на водоводна мрежа во согласност со потребите и со улогата на жените во домаќинството и изградба на пешачка и на велосипедска патека и на детско игралиште. За наведените активности се издвоени се вкупно 35,2 милиони денари, што е помалку од 30 проценти од вкупните средства од повеќе од 106 милиони денари алоцирани во оваа програма обезбедени од основниот буџет и од донации (табела 2,3). Иако во програмата се предвидени активности за подобрување на снабдувањето со вода и за јавното осветлување, жителите на руралните места особено го истакнаа проблемот со недостиг од водоводна и од канализациска мрежа, што го отежнува нивниот живот, а особено животот на жените и нивната улога во домот. Исто така, во руралните средини недостига јавно осветлување, што ја изложува на ризик мобилноста на жителите и нивното безбедно движење низ општината.

ТАБЕЛА 3.3

Активности од програмата за уредување градежно земјиште, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Снабдување со вода	7.700.000	7,2 %
Јавно осветлување	5.500.000	5,1 %
Јавен локален превоз до / од рурални места	1.000.000	0,9 %
Одржување локални патишта и регулација на сообраќаен режим	600.000	0,6 %
Изградба на пешачки и на велосипедски патеки	19.878.000	18,6 %
Изградба на детски игралишта	500.000	0,5 %

Извор: Програма за уредување градежно земјиште на Општина Свети Николе за 2020 година

Дополнително, кон крајот на 2020 година во Општина Свети Николе е формирано партиципативно тело за урбанистички планови во кое членува и координаторката за еднакви можности и претставници на ГИЖ и на ОЖ, што дополнително ќе го засили почитувањето на принципот на еднакви можности при создавање активности за уредување градежно земјиште. Дополнително, координаторката активно презема активности за вклучување на потребите на локалните жени во програмите на Општината, што е клучно за подобрување на квалитетот на живот, унапредување на родовата еднаквост и позитивен пример што треба да го следат и други општини.

„... поделивме 400 картички во осум села во Свети Николе, каде што жените на тие картички ги запишуваа своите проблеми и желби... проблеми со кои се соочуваат во руралните средини. Сите 400 картички беа донесени во Општина Свети Николе. Направивме табела и ги извадивме на површина најбитните проблеми. Еве, на пример, бараа поставување контејнери и во четири-пет села се поставија контејнери. Бараа линиски превоз за да можат жените непречено да дојдат на заболкар, на фризер, на работа, на гинеколог, на родителска... И веќе осум села имаат линиски превоз, со субвенционирање на Општина Свети Николе“ – координаторка за еднакви можности.

Во другите програми на Општина Свети Николе не е вграден принципот на еднакви можности, но и таму може да се утврдат активности што индиректно би ја унапредиле родовата еднаквост во општината. Според табела 2.4, во програмата за локален економски развој се предвидени 205 илјади денари за ангажман на невработени лица во рамки на проектот општинска корисна работа, кои ќе бидат ангажирани во локалните основни училишта, во детската градинка и во дневниот центар. Оваа активност е индиректно насочена кон унапредување на родовата еднаквост поради два аспекта: 1) При избор на лица што ќе бидат ангажирани, се води сметка за еднаква родова застапеност. Досега се ангажирани 17 лица, од кои сите се жени, и 2) Во институциите каде што се ангажираат овие лица доминантно работат жени, па ангажманот на дополнителни лица ќе ја олесни нивната работа. Дополнително, ангажманот на дополнителен број вработени лица во дневниот центар ќе овозможи да се зголеми бројот на лица што се згрижуваат таму, со што индиректно ќе се намали товарот врз жените, кои најчесто се грижат за овие лица.

ТАБЕЛА 3.4

Активности од програмата за локален економски развој, индиректно насочени кон жени

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Општинска корисна работа	205.200	8,6 %

Извор: Програма за локален економски развој на Општина Свети Николе за 2020 година

И во програмата за социјална заштита се предвидени активности, чијашто примарна цел не е унапредување на родовата еднаквост, но нивното спроведување може да придонесе кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите. Табела 2.5 покажува дека сите активности за еднаквост и за социјална помош во форма на парична помош за социјално ранливи жени и мажи, за самохрани родители, за родители на новороденче, за стари лица и за жртви на семејно насилство индиректно се насочени кон финансиска поддршка на жени и на мажи, и оттука кон поголема родова еднаквост. Родовата статистика за корисници на финансиска помош од Општината потврдува дека, доминантно, жените се јавуваат како корисници на сите видови помош што се движи од

2 до 7 илјади денари, во зависност од помошта. Во 2020 година, вкупно 207 жени и 103 мажи побарале финансиска помош од Општината.

Од активностите насочени кон лицата со посебни потреби, две активности, за организирање летен камп и за превоз на лицата со посебни потреби, ги категоризираме како индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што најчесто за овие лица се грижат жените, па преку овие две активности ќе се олесни грижата за нивните деца и за други членови на семејството. Во рамки на активностите за социјална заштита, доминантна е ставката за детски градинки. Оваа ставка е индиректно значајна за жените од два аспекта. Прво, постоењето детска градинка е значајна за намалување на неплатениот труд на жените и за нивна активација на пазарот на труд. И, второ, анализата во дел 1.4 покажа дека 85 проценти од вработените во детската градинка „Рахилка Гонева“ се жени. Оваа ставка ги вклучува трошоците за плата и другите материјални трошоци за функционирање на детски градинки и се издвоени 39,5 милиони денари и учествува со речиси 90 проценти во вкупната програма. Сепак, најголем дел од трошокот за оваа ставка (27,6 милиони денари) се финансира од блок-дотации од централниот буџет и помал дел (11 милиони денари) од самофинансирачки активности. Дополнително, во програмата се издвоени 1,5 милион денари за санација и за адаптација на простор за детска градинка во руралното населено место Горобинци, што ќе го олесни животот на родителите, особено на мајките на деца на предучилишна возраст, кои најчесто се грижат за нив, како и 300 илјади денари за санација и за адаптација на простор за детско одморалиште во Стар Дојран, што на ист начин би го олеснил животот на родителите што најчесто водат грижа за домот и за децата. Според локалните жители, отворањето нова детска градинка особено ќе придонесе за унапредување на родовата еднаквост.

„Ако се отворат дополнително објекти – градинки, жените ќе можат економски да се засилат бидејќи нема да мораат да седат дома и да се грижат за децата, ќе се вработат или ќе бидат поангажирани во стопанството во кое живеат и работат, покрај тоа што се грижат за децата...“ – жителка на Свети Николе.

ТАБЕЛА 3.5

Активности од програмата за социјална заштита, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Еднократна и социјална помош	1.300.000	3,0 %
Летен камп за лица со посебни потреби	60.000	0,1 %
Превоз на лица со посебни потреби	50.000	0,1 %
Санација и адаптација на детско одморалиште	300.000	0,7 %
Санација и адаптација на детска градинка	1.494.140	3,4 %
Детски градинки – плати, материјални трошоци и други расходи	39.516.000	89,8 %

Извор: Програма за социјална заштита на Општина Свети Николе за 2020 година

Во програмата за социјална заштита не се предвидени активности насочени кон стари лица, иако жителите на Свети Николе ја истакнуваат потребата од домови и / или центри за згрижување стари лица, со оглед на тоа што, според Петрески и др. (2019)¹¹ староста е главен социјален ризик во земјава. Според податоците од дел 1.4, во Свети Николе има 449 корисници на надомест за нега и за грижа од друго лице, од кои најголем дел се стари исцрпени лица. Слично како и детските градинки, и домовите за стари лица може да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост со оглед на тоа што лицата што се грижат за нив, најчесто жени, ќе бидат ослободени од обврската за грижа за старите лица во домот, што, од друга страна, може да ги поттикне да се активираат на пазарот на труд.

Дополнително, жителите на Свети Николе ја истакнуваат потребата од нови форми за згрижување деца и возрасни лица со попреченост, со оглед на тоа што постојниот дневен центар споменат во дел 1.4 нема капацитет да ги згрижи сите лица што имаат потреба. На тој начин, ќе се намали неплатената работа и грижата на родителите, а особено на мајките, што, исто така, може да придонесе кон нивна активација и вработување.

Иако во општина Свети Николе има центар за привремено згрижување жртви на семејно насилство, во програмата не се алоцирани средства за поддршка на неговото функционирање, иако за време на пандемијата е забележан пораст на семејното насилство во земјава (Петрески и др. 2021 година, следува)¹². Дополнително, жителите на општината ја истакнуваат нефункционалноста на установата.

„Во Свети Николе сме ретки од тие општини, што имаат шелтер-центар за згрижување жртви од семејно насилство. Ама не ни е многу функционален. Не се одржува и има проблеми за негово одржување...“
– **жителка на Свети Николе.**

Од програмата за образование, само активностите насочени кон наставниот кадар имаат индиректно влијание врз унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што анализата во дел 1.3 покажа дека вработените во образовните институции во општината се доминантно жени. Оттука, активностите за избор на најдобар наставник/чка во средно образование, поддршка на наставниот кадар за професионална обука и усовршување и плата за кадар во продолжен престој во основно училиште на индиректен начин придонесуваат кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите. Дополнително, последната активност го олеснува животот на сите родители на деца во основното училиште „Гоце Делчев“, а особено на мајките, со оглед на тоа што поради обезбедениот продолжен престој на децата може да вршат други (работни) обврски место да се грижат за нив. Слично како и во програмата за социјална заштита, платите и материјалните трошоци

¹¹Петрески, М., Туманоска Д., Петрески, Б. (2019) Социјалните услуги во општините во Северна Македонија: капацитет и ризици. Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје.

¹²Петрески, М., Петрески, Б., Мисоска -Томовска, А., и Туманоска Д. (2021, следува) Социо-економски ефекти од КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: ажурирање. Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје и УНИЦЕФ

за образование може да бидат класификувани како ставки што индиректно се насочени кон засилување на родовата еднаквост во општината. Но тука придобивките се многу поограничени, главно преку примените плати на наставниците/чките, а во дел 1.3 видовме дека во образовните институции во општината доминираат вработени наставнички, наспроти наставници. Земајќи предвид дека трошоците за плати во образованието финансирани преку блок-дотации претставуваат 95 проценти од вкупната програма за образование, а притоа има релативно ограничени придобивки за поголема родова еднаквост, нагласен е ризикот од преценување на издвоените средства за жени. Оттука, овие трошоци нема да бидат земени предвид.

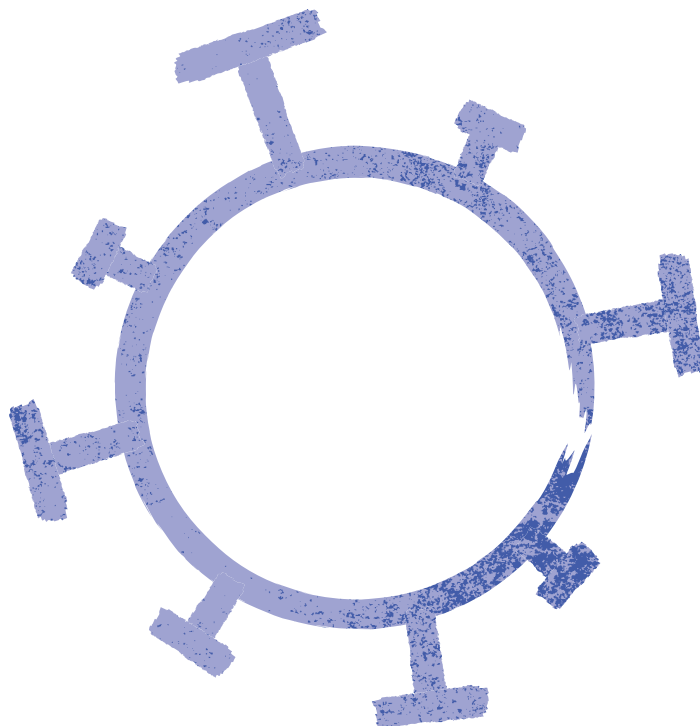
Во годишните програми за култура, меѓународна соработка, противпожарна заштита и информатичка технологија нема активности што се директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница.

ТАБЕЛА 3.6

Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупната програма со исклучени трошоци за плата	Учество во вкупната програма
Поддршка на наставен кадар за обука и усовршување	30.000	0,12 %	0,02 %
Избор на најдобар просветен работник во средно образование	18.000	0,07 %	0,01 %
Продолжен престој за ученици во ООУ „Гоце Делчев“ – за плата	185.527	0,75 %	0,13 %

Извор: Програма за образование на Општина Свети Николе за 2020 година

3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост

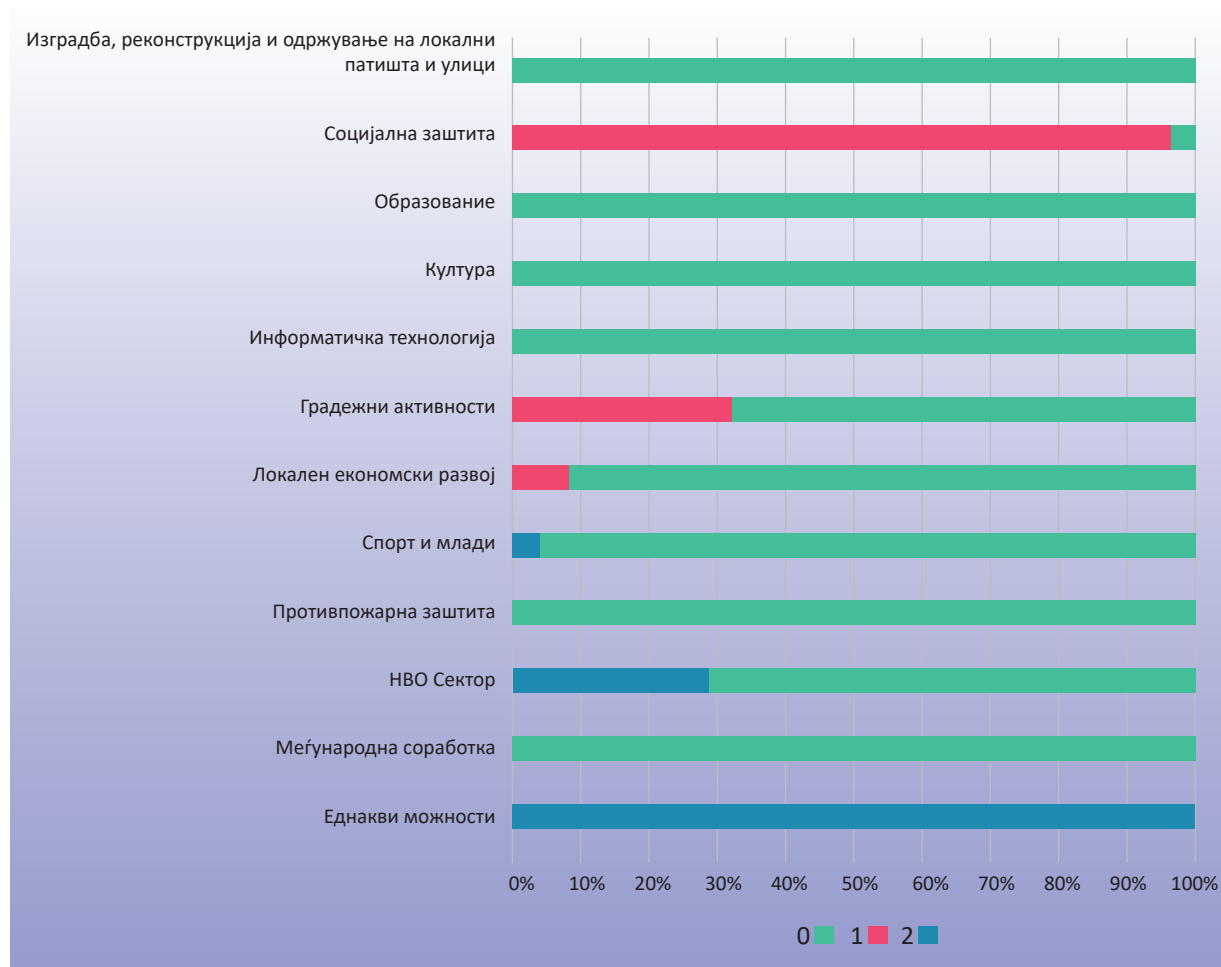
Прегледот на структурата на програмите на Општина Свети Николе од аспект на соодветноста на активностите за родовата еднаквост е направен според дефинираните категории во дел 2 (со 2 и 1 доколку се насочени кон унапредување на родовата еднаквост и со 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината), притоа водејќи сметка за приоритетите и за потребите предизвикани од КОВИД-19.

Графикон 2.3 покажува дека од вкупно 12 програми, само во седум програми има активности што се директно или индиректно насочени кон засилување

на родовата еднаквост, односно категоризирани со 1 и со 2, соодветно. Во три програми, активностите се директно поврзани со родова еднаквост, а кај другите четири програми активностите се индиректно поврзани. Сепак, дури и кај тие програми во кои се предвидени активности директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, во структурата на издвоени средства доминираат активности што не може да се поврзат со еднакви можности. Исклучок од ова се програмите за родова еднаквост, каде што издвоените средства се 100 проценти за активности поврзани со родовата еднаквост, и програмата за социјална заштита каде што 97 проценти од издвоените средства се соодветни за нејзино унапредување.

ГРАФИКОН 3.3

Структура на програмите на Општина Свети Николе од аспект на соодветност за унапредување на родовата еднаквост

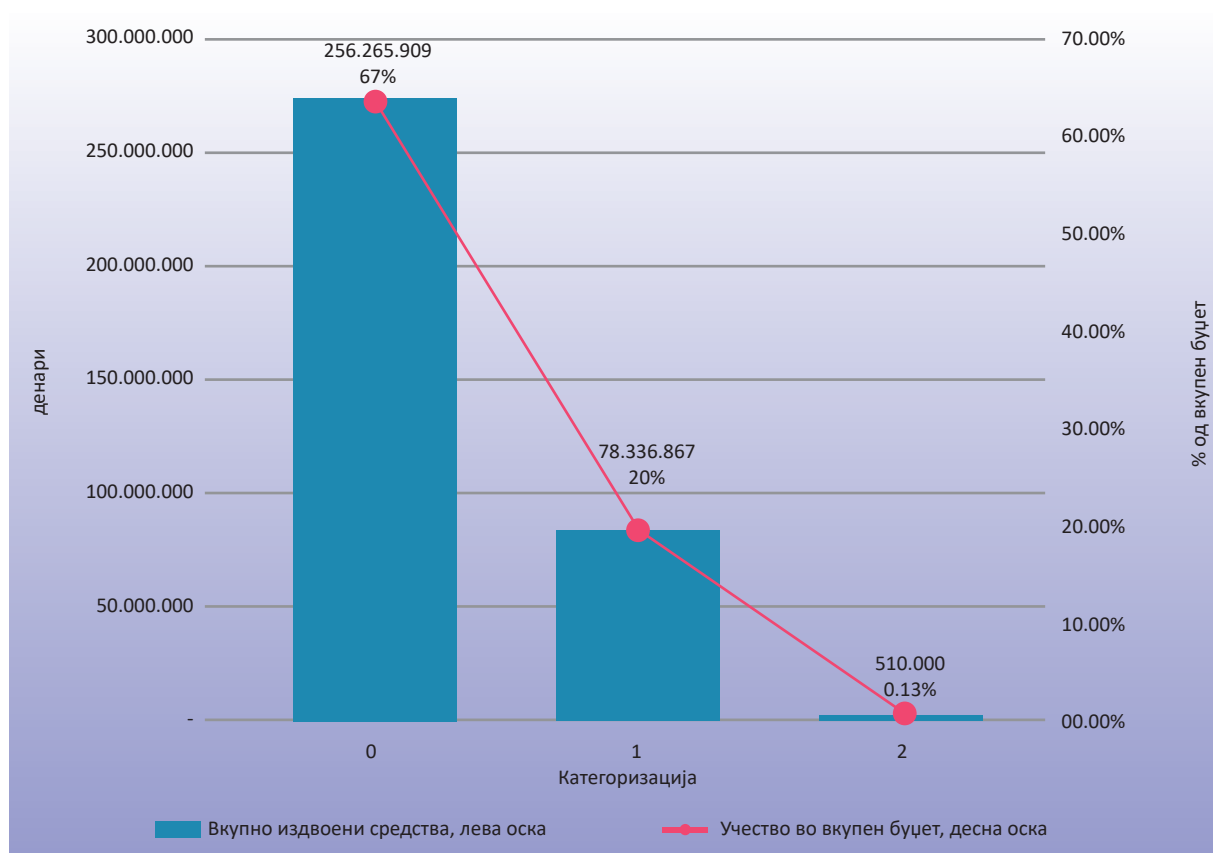

Извор: Програми и буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, пресметка на авторите

Графикон 2.4 ги претставува издвоените средства од Општина Свети Николе за програми според соодветноста за родова еднаквост, во вкупен износ, и нивното учество во вкупниот буџет на Општината. Анализата покажува дека издвоените средства за активности што на директен или на индиректен начин се родово специфични се 20,1 проценти од вкупен буџет. Од издвоените средства, за активности и за ставки што имаат примарна цел унапредување на родовата еднаквост се наменети само 0,13 проценти од вкупниот буџет на Општината.

ГРАФИКОН 3.4

Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите

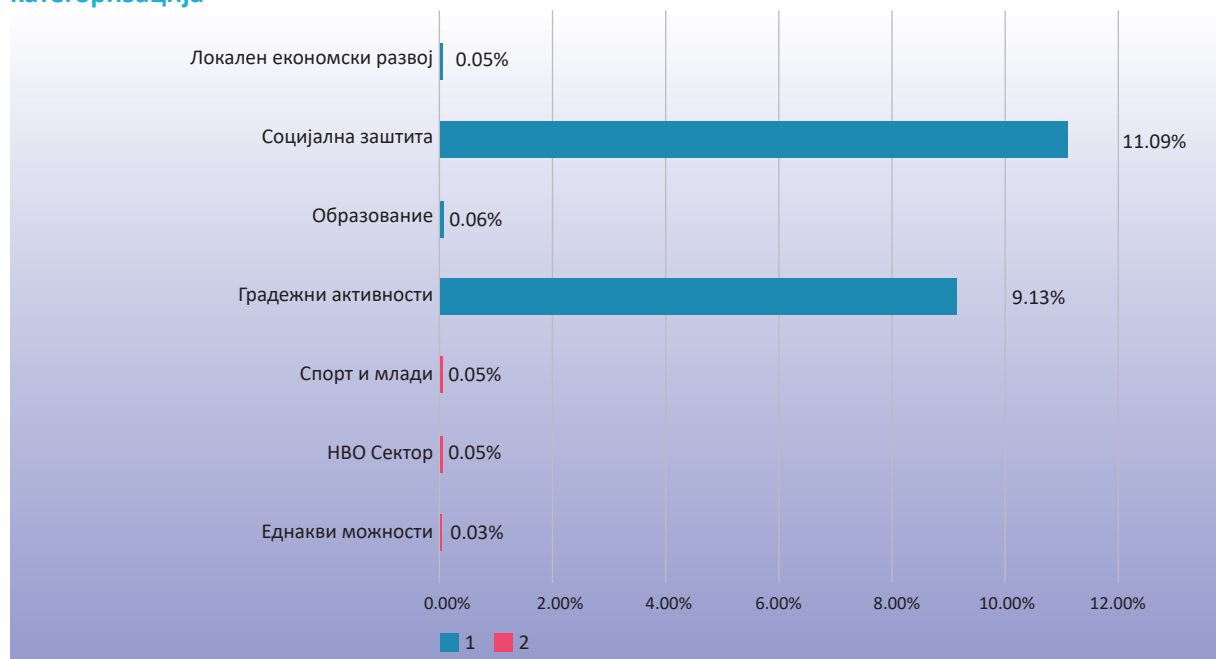
Извор: Програми и буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, пресметка на авторите

Иако директните издвоени средства за унапредување на родовата еднаквост се симболични, индиректното влијание на планираните средства од други програми е еднакво значајно, доколку намената е во стратески значајни програми. Графикон 2.5 прави преглед на учеството на издвоени средства во вкупен буџет од аспект на намената, или програмата. Резултатите покажуваат дека, директно издвоените средства за унапредување на родовата еднаквост се во програмите за еднакви можности, соработка со невладин сектор, спорт и млади и нивното вкупно учество во буџетот е 0,13 проценти. Активностите што се индиректно насочени, пак, се во четири клучни програми, социјална заштита (11,1 проценти

од вкупниот буџет), уредување градежно земјиште (9,1 проценти од вкупниот буџет), образование (0,06 проценти од вкупниот буџет) и локален економски развој (0,05 проценти). Од аспект на квалитет, иако малку, издвоените средства се насочени во програми, чијашто цел може да го подобри квалитетот на живот на жителите на општината, особено на жените, преку создавање околина за нивна активација на пазарот на труд, но и да ја зголеми безбедноста преку активностите за осветлување и / или да ја олесни улогата на жената во домаќинството преку реконструкција / изградба на соодветна водоводна мрежа во населените места во општината.

ГРАФИКОН 3.5

Издвоени средства за активности соодветни за родовата еднаквост, според програма и категоризација

Извор: Програми и буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, пресметка на авторите

4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО

4.1 Движење на КОВИД-19

Првиот случај на заболено лице со КОВИД-19 во Свети Николе за првпат се јавува во официјалната статистика на ЈЗУ Институт за јавно здравје од 19 мај 2020 година. Оттогаш наваму трендот на заболени е во постојан пораст. Изразено голем пораст на вкупниот број заболени лица во општина Свети Николе се забележува во јули 2020 година, кога бројот на активни случаи расте за речиси 150, што, најверојатно, се должи на кластерите што се појавија во две текстилни фабрики на конфекцијата „Мода“, кои набрзо беа затворени со цел спречување на ширењето на вирусот.¹³

ТАБЕЛА 4.1

Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19

Период	Заболени лица	Оздравени лица	Починати лица	Активни случаи
До 31.5.2020	1	0	0	1
До 30.6.2020	27	4	0	23
До 31.7.2020	222	47	0	175
До 31.8.2020	290	243	1	46
До 30.9.2020	353	308	2	43
До 31.10.2020	490	395	6	89

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

4.2 Здравствена заштита на локално ниво

КОВИД-19 е заболување што бара специјалистички третман. На територија на Свети Николе нема здравствена установа за болничко лекување на пациентите од оваа општина. Жителите што имаат потреба од болничко лекување се упатуваат во околните градови, најчесто во ЈЗУ Клиничка болница – Штип. Оваа болница е регионален центар, со работна единица за инфективни болести, но во неа се упатуваат и пациенти од околните региони. Пациентите заболени од КОВИД-19 од Свети Николе се упатуваат на лекување и во велешката болница, во случаи кога нема место во болницата во Штип.

Во Свети Николе нема ниту центар за јавно здравје, а жителите на оваа општина ги користат услугите на Центарот за јавно здравје во Велес. Поради големиот број заболени лица во јули 2020 година, во општината е отворен мобилен пункт за тестирање на лицата што имаат симптоми на вирусот.

Ова, покажува дека жителите на општина Свети Николе немаат лесен пристап до основните здравствени услуги, а за да направат тест за детекција на вирусот, преглед или за да добијат болничка нега, треба да потрошат повеќе ресурси, како време и пари за транспортни трошоци, што не би било случај кога во општината би се нуделе сите овие услуги. Тоа дополнително ја отежнува состојбата со КОВИД-19 во оваа општина.

¹³<https://www.pravdiko.mk/zatvoreni-dve-tekstilni-fabriki-vo-sveti-nikole-prijaveni-se-sluchai-na-koronavirus/>

4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот

Во насока на спречување на ширењето на КОВИД-19 во локалната заедница, Општина Свети Николе презеде две активности во вкупна вредност од 95.175 денари (табела 4.2).

ТАБЕЛА 4.2

Мерки за спречување ширење на вирусот, преземени од Општина Свети Николе

Мерка	Буџет
Набавка на маски, ракавици и средства за дезинфекција	35.175
Изработка и монтажа на 3 пумпи за дезинфекција	60.000

Извор: Општина Свети Николе

Дополнително, Општината има формирано волонтерски тим што нуди услуги на лица заболени од КОВИД-19, како набавка на храна и на лекови, плаќање сметки и слично. Во соработка со Јавното комунално претпријатие Комуналец е формиран волонтерски тим што врши дезинфекција на фреквентни места во општината, како пазар, пошта, аптеки, маркети, влезови на згради и сл¹⁴.

¹⁴Информации добиени од интервју со координаторка за еднакви можности во Општина Свети Николе, спроведено на 2 декември 2020 година.

5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ ПО КОВИД-19

5.1. Ребаланс на општинскиот буџет

Несомнено, појавата и прогресот на пандемијата предизвикана од вирусот корона влијаеше на буџетот на Општина Свети Николе. Од една страна, приходите на Општината се намалија, наспроти зголемените потреби за поголеми трошења за одредени активности. Според тоа, Општината направи два ребаланса во текот на 2020 година на буџетот за тековната година (графикон 5.1). Притоа промената со прв ребаланс ја претставува промената на буџетската категорија со првиот ребаланс во однос на иницијалниот буџет, додека промената со вториот ребаланс ја одразува вкупната промена на буџетската категорија што е направена со ребалансот.

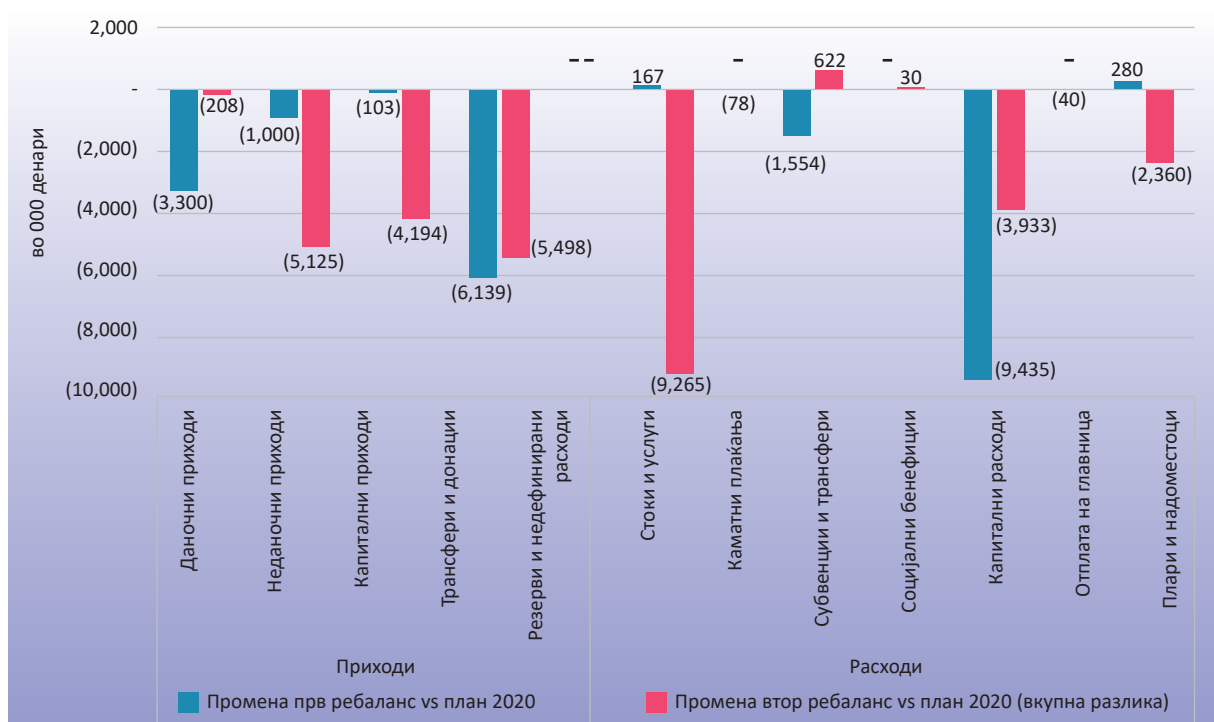
Анализата на приходите покажува дека со ребалансот на буџетот, во апсолутен износ, најголемо намалување има кај трансферите и донациите и кај неданочните приходи. Сепак, релативната промена на ставката за трансфери во однос на вкупната ставка е само шест проценти, во споредба со промената од 24 проценти кај неданочните приходи. Тоа е очекувано затоа што неданочните приходи, главно, доаѓаат од приватниот сектор и од компаниите што работат на територијата на општината. Затворањето на угостителските објекти во периодот март - мај 2020 година, но и намалувањето на обемот на активност веројатно ја намалиле моќта на сопствениците (мажи и жени) на локалните компании за навремено плаќање по основа на разни такси, што се одразило и врз буџетските приходи. Таквиот наод може да се поврзе и со резултатите од истражувањето на UN Women¹⁵, каде што во општина Свети Николе 38 проценти од вработените испитаници изјавиле дека им била намалена платата, што може да упатува на потенцијални проблеми на локалниот бизнис. Продолженото траење на кризата дополнително ја намалува моќта на компаниите, па ефектот на намалени неданочни приходи е уште поголем во вториот ребаланс. Кај даночните приходи, пак, очекувањата со првиот ребаланс за намалување се позитивно коригирани со вториот ребаланс.

На страната на расходите, освен кај категориите за субвенции и за трансфери и за социјални бенефиции, каде што се забележува симболично зголемување, кај сите други категории има намалување. Позитивно е што најголемо намалување има кај категориите стока и услуги, што може да значи и кратење на непродуктивните трошоци. Но, намалување има и кај капиталните расходи, што може да го намали позитивниот очекуван ефект за квалитет на живот и за развој на општината.

¹⁵UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и мажите во Северна Македонија

ГРАФИКОН 5.1

Ребаланс на буџетот на Општина Свети Николе, преглед на промената на приходи и на расходи

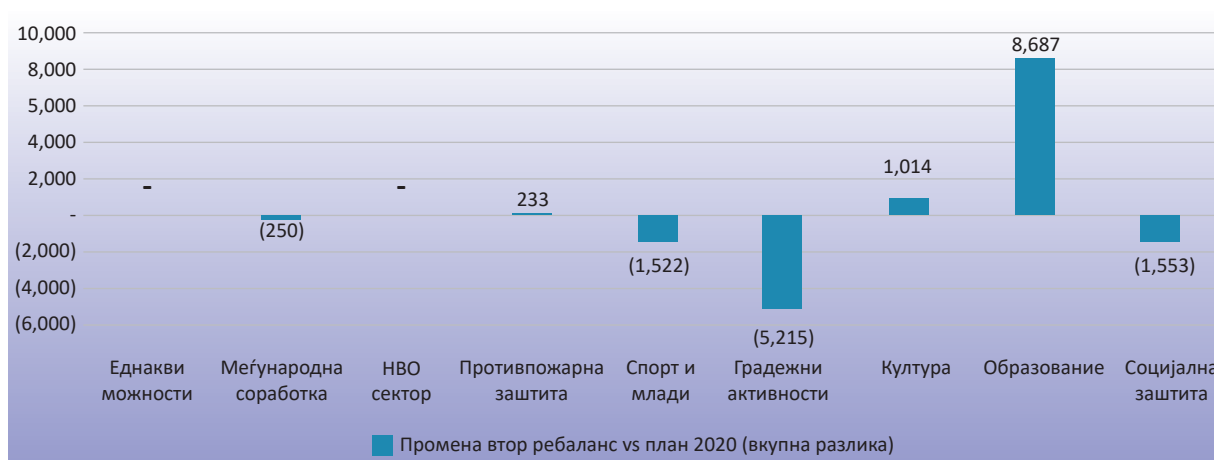
Извор: Програми и буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 45. седница, одржана на 27.12.2019 година; ребаланс на буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 57. седница, одржана на 26.10.2020 година; пресметка на авторите

Дополнително, ребалансите на иницијалниот општински буџет имаат влијание и врз планираните програми за 2020 година (графикон 5.2). Па, така, најголемо намалување во апсолутен износ има во програмата за уредување градежно земјиште, а потоа и во програмата за спорт и млади. Додека програмата за социјална заштита, иако со првиот ребаланс била зголемена, со вториот ребаланс се

намалува. Иако генералната слика на ребалансот на буџетот се чини соодветна, промените во овие програми може да имаат значајно влијание врз родовата еднаквост, со оглед на тоа што токму овие програми се идентификувани како најсоодветни од аспект на издвоени средства и на активности за нејзино унапредување.

ГРАФИКОН 5.2

Промена на програмите на Општина Свети Николе со ребалансот на буџетот

Извор: Програми и буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 45. седница, одржана на 27.12.2019 година; ребаланс на буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 57. седница, одржана на 26.10.2020 година; пресметка на авторите

5.2. Влијание на ребалансот врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост

Ребалансите на буџетот на Општина Свети Николе се одразија негативно врз програмите во кои во дел 2.3 беа категоризирани активности директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост. Табела 5.1 прави преглед на промените во финансиските средства алоцирани во програми што содржат родово сензитивни активности. Вкупно, буџетските расходи беа намалени за 0,07 проценти, што е незначителна промена. Но, ставките што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек, беа намалени за 19 проценти, што укажува на тоа дека овие ставки биле на посилен удар во споредба со другите ставки.

Освен програмите за еднакви можности и за НВО, другите пет програми беа засегнати од ребалансот на буџетот на Општина Свети Николе. Од петте засегнати програми, четири (спорт и млади, образование, социјална заштита и градежни активности) се намалени, а само во програмата за локален економски развој има зголемување.

Програмата за социјална заштита има најголемо намалување со ребалансот. Вкупно, оваа програма е намалена за 23 проценти, но во апсолутен износ, намалувањето е 9,8 милиони денари. Намалувањето е по два основа: прво, намалени се изворите за финансирање што доаѓаат од општинскиот буџет, но, исто така, се и резултат на помалку префрлени средства од блок-трансфери и дотации за детските градинки од централниот буџет. Во оваа програма, кај три од шест ставки директно насочени кон поголема родова еднаквост намалувањето е за 100 проценти (летен камп, превоз на лица со посебни потреби; и санација и адаптација на простор за детска градинка во с. Горобинци), а кај две активности (детски градинки – плати, материјални трошоци и други расходи; и санација и адаптација на простор за детско одморалиште во Стар Дојран) намалувањето е за 20 проценти и за 60 проценти, соодветно. Само кај една активност, еднократна социјална помош, има незначително зголемување од два процента. Несомнено, пандемијата има вкупно влијание на функционирањето на градинките, па трансферите, самофинансирачки активности и донации имаа

најголемо намалување од осум милиони денари. Главно, тоа е резултат на намалениот број деца што посетуваат градинка, во согласност со протоколите за КОВИД-19. Но, таквото намалување на капацитетот на градинките има директно влијание врз родителите, особено мајките, балансирање или некогаш и жртвување на кариерата и на работното место. Во дел 1.4 видовме дека во општината имало 30 деца што не биле згрижени поради недостиг од слободни места, но и 33 згрижени деца над капацитетот на јавната градинка, што укажува на преоптовареност и на мал капацитет. Тоа значи дека инвестициите во нови детски градинки и / или зголемување на постојните капацитети треба да биде врвен приоритет на локалната и на националната власт. Тоа, индиректно, ќе придонесе кон унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница преку намалување на домашните обврски на родителите, најчесто мајките, но и нивна активација на пазарот на труд и со тоа намалување на родовиот јаз во вработувањето. Во програмата за социјална заштита за 2021 година, Општината има издвоено средства за изградба на нова детска градинка во населеното место Ерџелија, што се очекува дека ќе го реши проблемот на многу родители, особено мајки, кои се грижат за децата на предучилишна возраст поради недостигот од услуги за нивно дневно згрижување.

„Има голема потреба од детска градинка, на пример во Ерџелија, каде што има 50 до 60 деца, во која би се згрижиле повеќе од 100 деца од тоа место и од околината“ – жителка на Свети Николе.

Во согласност со финансискиот потенцијал на Општината, ова се само дел од програмите што може да ја ублажат ранливоста на одредени категории граѓани. Во поголем дел, мерките и програмите што ги ублажуваат социјалната ранливост и негативните ефекти од КОВИД-19 беа дистрибуирани преку централниот буџет. Кризата предизвикана од КОВИД-19 ги запре децениските позитивни трендови на намалување на стапката на сиромаштија и на невработеност. Стапката на релативна сиромаштија се зголеми за 1,2 процентни поени (од 22,5 проценти на 23,7 проценти), што претставува околу 25.000 лица втурнати во сиромаштија како последица на кризата¹⁶. Пандемијата ги погоди речиси сите. Но, ранливите категории граѓани се чини дека се позасегнати, како што се семејствата со повеќе деца. Па така, процените

¹⁶Finance Think (2020) Колку КОВИД-19 ќе ја зголеми сиромаштијата во Северна Македонија? Бриф за политиката бр. 43 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

се дека кризата предизвикана од КОВИД-19 ја зголеми детската сиромаштија од 29,3 проценти пред кризата на 33,3 проценти за време на кризата и втурна во релативна сиромаштија дополнителни 16000 деца¹⁷. Девојчињата се во неповолна положба во однос на паѓање во сиромаштија, иако пандемијата ја зголемува релативната стапка на сиромаштија за двата пола речиси еднакво. Олеснетите услови за здобивање гарантирана минимална помош имаат потенцијал да придонесат за намалување на екстремната сиромаштија за околу една четвртина, односно да извлечат од екстремна сиромаштија околу 24 илјади лица. Исто така, мерката „14.500 денари по вработен“ придонесе да се зачуваат од 50 до 65 илјади работни места изложени на ризик да бидат изгубени (Finance Think, 2020)¹⁸. Сепак, една од клучните мерки што имаат вградена родова перспектива е мерката за продолжувањето на платеното родителско отсуство од работа заради бременост, породување, родителство и посвојување. Според податоци на Фонд за здравствено осигурување, оваа мерка ја искористија 4655 родители (доминантно мајки) и беа потрошени 363 милиони денари. Наодите од истражувањето на UN Women (2020)¹⁹ покажаа дека оваа мерка е искористена само од вработени жени од урбаните населени места.

Слично како и програмата за социјална заштита, и **програмата за уредување градежно земјиште** е намалена во сличен обем. Од пет активности соодветни за унапредување на родовата еднаквост, има намалување кај три: јавен локален превоз на патници во руралните средини на општина Свети Николе; изградба на пешачка и на велосипедска патека и изградба на детски игралишта. Земајќи ги предвид ограничувањата во движење и во групирање како резултат на мерките за заштита од вирусот, кретењето на дел од овие ставки, можеби, било и неизбежно. Но, кретењето на изградбата на детски игралишта ја намалува развојната компонента за овозможување повисоки стандарди и услови при грижата за децата. Во истата програма има и две активности, чијшто буџет е зголемен, меѓу кои активноста за снабдување

со вода, што може да придонесе за поголема хигиена и со тоа превенција од ширење на вирусот.

Наставата на далечина е една од најкарактеристичните и најголеми промени во испораката на образованието, а директно предизвикани од кризата предизвикана од КОВИД-19. Од родова перспектива, тоа влијаеше и врз зголемување на времето посветено на помош во совладување на материјалот на децата. Според UN Women (2020)²⁰, за време на пандемијата, времето поминато во подучување, настава и во обука на децата од страна на жените се зголемило за 20 проценти. **Две од три активности од програмата за образование, кои целат на повисока родова еднаквост, имаат намалување со ребалансот на буџетот и тоа се намалени ставките за поддршка на наставниот кадар за обука и за професионално усовршување и за продолжен престој за ученици/чки во ООУ „Гоце Делчев“ - за плата.** Иако намалувањата се мали во апсолутен износ, од аспект на афирмација на постигнувањата во кариерата на просветните работници/чки ова намалување е значајно. Додека втората активност е директно резултат на затворањето на училиштата и нејзиното намалување е сосема оправдано.

Сепак, и покрај тоа што најголем дел од ставките со родова перспектива биле намалени, **програмата за еднакви можности и двете ставки за поддршка за невладини женски организации** (Организација на жените на Општина Свети Николе, Граѓанска иницијатива на жени) **останале целосно непроменети.** Но, претходната анализа покажа дека од програмата за еднакви можности се реализирани само две од планираните шест активности, што значи дека не се искористени сите планирани 100 илјади денари.

Слично, ребалансот на буџетот предизвика позитивни промени кај **програмата за локален економски развој**, односно ставката за општинска корисна работа, што, најверојатно, се должи на формираниот тим за помош на лица заболени од КОВИД-19, чиешто членови добија по 12 илјади денари од страна на Општината²¹.

¹⁷УНИЦЕФ (2020) Социјалните и економските ефекти од КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: брза анализа и препораки за политиката

¹⁸Finance Think (2020) Дали беше неопходна финансиската поддршка на фирмите за задржување на работните места во време на КОВИД-19? Бриф за политиката број 41 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика

¹⁹UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и врз мажите во Северна Македонија

²⁰UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и врз мажите во Северна Македонија

²¹Информација добиена од интервју со координаторка за еднакви можности спроведено на 2 декември 2020 година

ТАБЕЛА 5.1

Промени во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2020 година; во илјади денари

Програма/ставка	Планиран буџет, во 000 денари		Ребаланс, во 000 денари		Промени, во апсолутен износ, 000 денари		промени во %	
	1	2	1	2	1	2	1	2
Вкупен буџет	385.180		384.897		(283)		-0.07%	
Еднакви можности	-	100	-	100	-	-		0%
НВО		210		210	-	-		0%
Организација на жените на Општина Свети Николе		150		150		-		0%
Граѓанска иницијатива на жени		60		60		-		0%
Спорт и млади	-	200		140		(60)		-30%
Женски ракометен клуб Овче Поле – Славјански универзитет Спортот од младите генерации создава здрави личности		200		140		(60)		-30%
Локален економски развој	205	-	281	-	76		37%	
Општинска корисна работа	205		281	0	76		37%	
Градежни активности	35.178		29.984		(5.194)		-15%	
Снабдување со вода	7.700		11.245	-	3.545		46%	
Јавно осветлување	5.500		5.500	-	-		0%	
Јавен локален превоз на патници во руралните средини на општина Свети Николе	1.000		300	-	(700)		-70%	
Одржување и заштита на локални патишта, улици и регулација на режим на сообраќај	600		800	-	200		33%	
Изградба на пешачка и на велосипедска патека	19.878		12.089	-	(7.789)		-39%	
Изградба на детски игралиште во Свети Николе	500		50	-	(450)		-90%	
Образование	234		111		(122)		-52%	
Поддршка на наставниот кадар за обука и за професионално усовршување	30		-	-	(30)		-100%	
Продолжен престој за ученици/чки во ООУ „Гоце Делчев“ – за плата	186		93	-	(92)		-50%	
Прогласување најдобар просветен работник во средно образование	18		18	-	-		0%	
Социјална заштита	42.720		32.931	-	(9.789)		-23%	
Еднократна и социјална помош	1.300		1.330	-	30		2%	
Летен камп	60		0	-	(60)		-100%	
Превоз на лица со пп	50		0	-	(50)		-100%	
Детски градинки- плати, материјални трошоци и други расходи	39.516		31.481	-	(8.035)		-20%	
Санација и адаптација на простор за детско одморалиште во Стар Дојран	300		120	-	(180)		-60%	
Санација и адаптација на простор за детска градинка во с. Горобинци	1494		0	-	(1.494)		-100%	
Вкупно издвоени средства	78.337	510	63.307	450	(15.030)	(60)	-19%	-12%

Извор: Програми и буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 45. седница, одржана на 27.12.2019 година; ребаланс на буџет на Општина Свети Николе за 2020 година, донесен на 57. седница, одржана на 26.10.2020 година; пресметка на авторите

6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Воспоставување еднакви можности, третман и статус на жените и на мажите во општеството е активност што треба да се спроведува континуирано на сите нивоа на власт и од сите клучни фактори во општеството, со цел намалување на минимум на родовиот јаз што постои во клучните сфери на дејствување и на живеење. Општините, како посебни организациски субјекти, се едни од клучните субјекти одговорни за унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Во таа насока, тие се должни на формираат комисија за еднакви можности што ќе учествува во создавање и во спроведување на сите локални планови, програми и стратегии со цел принципот на еднакви можности да се вгради во сите локални стратегиски документи. Во Општина Свети Николе е формирана комисија за еднакви можности, како постојно тело, чиешто членови и координатор работат на многу други прашања, покрај на тие што се поврзани со еднаквите можности, која учествува во разгледување на сите локални програми со цел вградување на принципот на еднакви можности во сите стратегиски документи. Но, освен активностите од програмата за еднакви можности, само уште две активности од програмата, за соработка со НВО и програмата за спорт се директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, што значи дека Општината издвојува многу мал, речиси незначителен буџет за директна промоција на родовата еднаквост. Со цел вклучување на принципот на еднакви можности при урбанистичкото планирање, Општина Свети Николе има формирано партиципативно тело за урбанистички планови во кое членува и координаторот за еднакви можности, што е позитивна практика што треба да ја следат и другите општини. Дополнително, координаторот за еднакви можности е активно вклучен во реализација на активности за подобрување на животот на жените и на мажите во општината.

Во другите локални програми, идентификувани се активности што може индиректно да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, како, на пример, финансиска поддршка на ранливи категории лица, санација и адаптација на детска градинка и на детско одморалиште, одржување детски паркови и зеленило, уредување градежно земјиште во согласност со потребите на жените и слично. Но, овие активности се дел од само шест, од вкупно 12 локални програми (социјална

заштита, образование, соработка со НВО, спорт, еднакви можности и уредување градежно земјиште), што укажува на тоа дека во голем дел од локалните програми принципот на еднакви можности и различните потреби на жените и на мажите не се земени предвид. Дополнително, за финансирање на овие активности се издвоени 20,1 проценти од буџетот на Општината, од кои 0,1 процент за активностите што како примарна цел имаат унапредување на родовата еднаквост. Оваа сума е релативно ниска и не може значително да придонесе за унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница. Оттука, препорачуваме **вградување на принципот за еднакви можности во сите или во поголем дел од локалните програми, преку планирање активности што (ин) директно ќе ја подобрат родовата еднаквост, и издвојување поголеми средства од локалниот буџет насочени кон воспоставување еднакви можности за жените и за мажите во општината.**

Имено, еден од приоритетите на Општината треба да бидат активности за згрижување стари лица со оглед на тоа што староста е еден од основните ризици во општината. Жителите на Свети Николе истакнуваат потреба од услуги насочени кон стари лица со оглед на тоа што грижата за нив има негативно влијание врз родовата еднаквост ако се има предвид дека најчесто неа на старите лица им даваат женските членови на семејството. Затоа, препорачуваме до општината, во идната **програма за социјална заштита** да се предвиди буџет и активности за **изградба / отворање дом за стари лица и / или други форми за нивно згрижување.** Со оглед на тоа што станува збор за голема и скапа инвестиција, Општината може да размисли за јавно-приватно партнерство или за отстапување јавен објект на заинтересиран инвеститор. Дополнително, во програмата се потребни и активности за **зголемување на капацитетот на јавната детска градинка**, со цел згрижување на сите деца што не се примени поради недостиг од слободни места, но и подобрување на квалитетот на услугите што се нудат, а се изложени на ризик поради преоптовареност на градинката. Исто како и услугите за згрижување стари лица, и детските градинки може значително да придонесат за унапредување на родовата еднаквост во општината. Уште една категорија што не смее да биде изоставена во идните програми за социјална заштита се лицата со попреченост. Жителите на општината истакнуваат

голема потреба од дополнителни капацитети и форми за нивно згрижување, со цел нивна инклузија во општеството, но и намалување на времето на родителите, особено мајките, што го поминуваат во грижа и во нега на овие лица. Во таа насока, препорачуваме општината да **го зголеми капацитетот на постојниот дневен центар, преку вложување во човечки ресурси, да понуди нови форми за згрижување на овие лица и да обезбеди организиран превоз и за лицата од руралните населени места**. На тој начин ќе влијае врз унапредување на родовата еднаквост преку намалена неплатена работа на родителите, особено мајките, и нивна активација на пазарот на труд.

Општина Свети Николе е една од неколкуте општини каде што има центар за привремено сместување жртви на семејно насилство. Според OSCE (2019)²² финансиски зависните и социјално-загрозените жени се најранливи на семејно насилство и имаат голема потреба за финансиска поддршка и за згрижување на подолг временски период. Општина Свети Николе треба да продолжи со спроведување активности за **зголемување на свеста за семејното насилство меѓу младите лица**, но, исто така, во својата програма за социјална заштита треба да предвиди активности и буџет за психо-социјална поддршка и за економско засилување на **жртвите на семејно насилство**, како и средства за **поддршка на споменатиот центар за нивно сместување**.

Општина Свети Николе е една од општините што јасно и недвосмислено, во својата **програма за уредување градежно земјиште**, го вклучува принципот на еднакви можности. Но, според исказите на жителите на општината, активностите што се предвидени во оваа програма, а се во насока на унапредување на родовата еднаквост (на пример, уредување на тротоари, водоводна мрежа, јавно осветлување и слично) не го подобруваат животот на жените и на мажите во руралните населени места каде што сè уште недостигаат водоводна и канализациска мрежа, што го отежнува животот на жителите, особено на жените, а недостига и јавно осветлување, што ја изложува на ризик безбедноста и мобилноста на населението. Со цел рамномерно влијание врз родовата еднаквост во сите населени места, препорачуваме во идната програма за уредување градежно земјиште да се предвидат активности за **воведување водоводна мрежа и подобрување на јавното осветлување во**

руралните населени места. И во руралните и во урбаните населени места проблемот со ограничената мобилност на населението поради постоење тротоари што не дозволуваат лесно движење на пешаците, родителите, особено мајките со деца, и на лицата со попреченост треба да се реши преку активности за нивна **реконструкција и расчистување**.

Анализата на пазарот на труд во дел 1.2 покажа дека во општината доминантна стопанска гранка е земјоделството, а земјоделските работници се најпогодени од пандемијата според бројот на изгубени работни места, работни часови и доход. Најчесто, земјоделските работници работат за сопствена сметка или се неплатени семејни работници и оттука не беа покриени со владините мерки. Затоа, во **програмата за локален економски развој** треба да се предвидат активности за **финансиска поддршка на земјоделските работници** што се погодени од кризата со цел ублажување на негативните последици. Имајќи предвид дека најчесто жените се неплатени семејни работници, овие активности ќе придонесат за унапредување на родовата еднаквост во општината.

Програмата за еднакви можности на Општина Свети Николе предвидува спроведување повеќе активности за организирање консултации, обуки, настани за промоција на женските права. Во програмата се алоцирани 100 илјади денари, а во 2020 година се спроведени само активностите за организирање кампања за борба против рак на дојка и состаноци на КЕМ во Собрание. Но, буџетот наменет за спроведување на оваа програма остана непроменет со ребалансот на буџетот направен поради пандемијата на КОВИД-19, иако голем дел од предвидените активности беа целосно нереализирани заклучно со ноември 2020 година. Затоа, во иднина е **потребно порационално планирање на активностите и нивно приспособување на новонастанати ситуации и навремено насочување на средствата во активности што ќе ги адресираат потребите на најсилно погодените од пандемијата**.

Ребалансите на буџетот на Општина Свети Николе ги намали вкупните расходи, но истовремено беа засегнати и програмите што придонесуваат кон поголема родова еднаквост. Па така, вкупно, буџетските расходи беа намалени за 0,6 проценти, но ставките што треба да придонесат кон повисока родова еднаквост, во просек, беа намалени за пет

²²OSCE (2019) Благосостојба и безбедност на жените: Северна Македонија. Извештај со резултати

проценти,, што укажува на тоа дека овие ставки биле на посилен удар во споредба со другите ставки. **Програмата за социјална заштита** има најголемо намалување со ребалансот. Вкупно, оваа програма е намалена за 23 проценти, но во апсолутен износ, намалувањето е 9,8 милиони денари. Намалувањето е по два основа: прво, намалени се изворите за финансирање што доаѓаат од општинскиот буџет, но, исто така, се и резултат на помалку префрлени средства од блок-трансфери и дотации за детските градинки од централниот буџет. Несомнено, пандемијата има вкупно влијание на функционирањето на градинките, но таквото намалување на капацитетот на градинките има директно влијание врз мајките, балансирање или некогаш и жртвување на кариерата и на работното место. **Сепак, во програмата за социјална заштита за 2021 година, Општината има издвоено средства за изградба на нова детска градинка во населеното место Ерџелија, што е во целост усогласено со барањата на жителите на општина Свети Николе, и таа позитивна практика треба да се применува и во иднина. Иако поголем дел од програмите и од активностите со родова перспектива беа намалени, Општина Свети Николе за соочување со кризата предизвикана од КОВИД-19 креираше и активности што може да служат како позитивен пример. На пример, во рамки на активноста за општинска корисна работа, од програмата за локален економски развој, има формирано тим за помош на лица заболени од КОВИД-19, чиешто членови добија по 12 илјади денари од страна на Општината. Општина Свети Николе води сметка за потребите на жителите, има нагласена транспарентност во пристапот до податоци за активности со родова перспектива и прави напор да го доведе до максимум издвоениот износ за овие програми во вкупниот буџет. Препораката е овие принципи да се применуваат и во дизајнот и реализацијата и на следниот буџет.**

Програмите на општина Свети Николе за 2021 година се речиси идентични на планираните за претходната 2020 година, што укажува на тоа дека при нивно создавање не се земени предвид променетите потреби на населението предизвикани од пандемијата на КОВИД-19. Анализата покажа дека, генерално, кризата предизвика намалување на доходот на населението поради намален обем на работа или изгубени работни места и зголемена потреба од уреди за следење на наставата на далечина, што укажува на тоа дека Општината, во своите програми за социјална заштита и образование, треба да предвиди

активности за финансиска поддршка на лица погодени од пандемијата и да доделува уреди (компјутери, таблети или мобилни телефони) или средства за набавка на уреди на семејства што немаат можност да ги обезбедат. Сепак, алоцираниот буџет за финансиска поддршка на ранливи лица е дури и понизок во однос на предвидениот во 2020 година, што значи дека не се земени предвид зголемените потреби на населението за оваа мерка. За разлика од тоа, пак, во програмата за образование за 2021 година се алоцирани 350 илјади денари за доделување таблети на ученици/чки во основно образование. Затоа, **при планирање нови програми, Општината треба да ги вклучи локалните жени и мажи во процесот на создавање на локалните стратегиски документи за да добие јасна слика за променетите потреби и приоритети со цел креирање родовоспецифични активности што ќе одговорат на потребите на жените и на мажите погодени од пандемијата.**

